

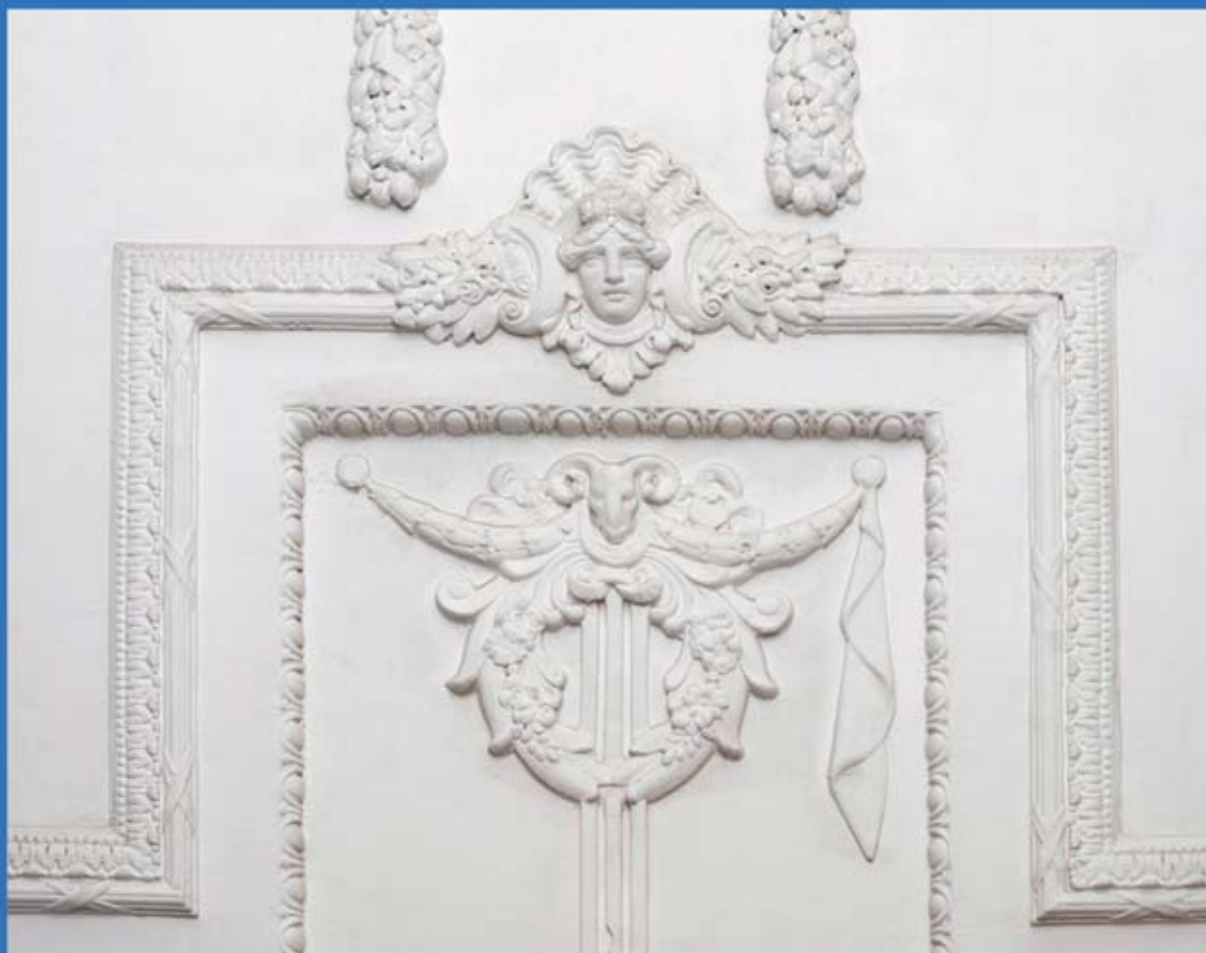

Прва варошка болница

First Town Hospital

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade – Cultural Institution of National Significance

Улазни хол, детаљ декорације
Entrance hall, detail

Напомена: насловна форографија из 2014, аутор Милош Јуришић
Note: cover photo from 2014, author Miloš Jurišić

Прва варошка болница

Џорџа Вашингтона 19

Споменик културе од великог значаја

Главни улаз
Front portal

Прва варошка болница подигнута је и до данас сачувана у некадашњој Болничкој, затим Видинској, а данас Улици Џорџа Вашингтона бр. 19 у Београду. Саграђена у тада слабо изграђеном делу вароши, али и данас раскошна, у пространом зеленом дворишту, указује на важност коју је некада имала за Београђане. Мада је од времена изградње прошло више од 150 година, ова зграда је сачувала адекватну намену. У њој су данас смештени Српско лекарско друштво, Музеј српског лекарског друштва као одељење Музеја науке и технике и Дом здравља Стари град – Медицина рада.

Зграда је подигнута у периоду од 1865. до 1868. године на иницијативу кнеза Михаила Обреновића. Он је у ту сврху поконио земљиште и неколико старих зграда на Палилули, које је откупио од власника Ђорђа Ценића, као и грађевински материјал који је био намењен за изградњу његовог летњиковца у Смедереву. У исту сврху додао је и свој поклон у земљишту велики просветни добротвор Илија М. Коларац. За прикупљање средстава за изградњу zaloжила се и супруга кнеза Михаила, кнегиња Јулија Обреновић, која је организовала одбор за сакупљање прилога и поклона за зидање

*Зубарска ординација професора др Радомира А. Ђорђевића, крај 19/почетак 20. века, Музеј српске медицине Српског лекарског друштва
Dentist ambulance of professor Radomir A. Djordjević, end of 19th century, beginning 20th century, Serbian Medical Society, the Museum of the Serbian Medical Society*

зграде. Главна средства су била прикупљена на балу одржаном у најотменијој београдској кафани – „Српској круни“, где су уз улазнице куповани и лозови за лутрију. Укључивање самог кнеза, угледних Београђана, али и свих слојева српског друштва које је новчаним и другим прилозима омогућило изградњу објекта, указује на заједничку тежњу за подизањем нивоа квалитета народног здравља.

До подизања овог објекта, Варошка болница, која је основана још 1841. године, била је смештена у неколико нехигијенских стамбених објеката у разним деловима града, где су услови за лечење били такоређи немогући. Ово је био први објекат грађен за потребе цивилне болнице, а први болесници су били одвојени по родовима болести. Изградњом Прве варошке болнице, медицинска служба у Београду подигнута је на један виши ниво.

Аутор објекта био је Јован Френцел, инжењер и архитекта, чији нам даљи рад и опус данас нису познати. Стога је врло могуће да је за грађење Варошке болнице, односно израду пројекта, постојао и одређени предложак. Из тог времена сачувано је и сведочење др Валенте, првог управника болнице, да је план удешен по обрасцу јеврејске болнице у Берлину. Према сведочењима савременика, Јован Френцел је умро непосредно након што је израдио план.

Објекат је подигнут као самосталан павиљон у просторном дворишту. Зграда има наглашену симетричност у основи, просторној концепцији и спољној обради. Фасаде су третиране у духу романтизма, стилизованим романо-готским мотивима, али и елементима ренесансе. Главна фасада, према Улици Џорџа Вашингтона, подељена је вертикално с плитким пиластрима, који се непрекинуто

*Апарат за ендотрахеалну анестезију, Romulus, 1960, Музеј српске медицине Српског лекарског друштва
Apparatus for endotracheal anesthesia, Romulus, 1960, Serbian Medical Society, the Museum of the Serbian Medical Society*

простиру преко целе фасаде и завршавају се декоративно обрађеним фијалама. Између пиластера, на крилима, удвојени прозорски отвори спојени профилисаним оквирима, завршавају се лучно и свака од прозорских вертикала одређена је схематизованим геометријским слепим аркадицама испод кровног венца. Плитке конзоле кровног венца такође су сведене у обликовању. Средишњи део фасаде представља и њен главни мотив. У овом сегменту измењени су ритам и величина прозорских отвора, а само поље је завршено троугаоним забатом, у чијем је врху лантерна декоративно акцентована сатом. Слепе аркадице у истом маниру прате линију кровног венца. Сат на лантерни један је од најстаријих сачуваних јавних часовника у нашој престоници. Остале фасаде скромније су обликоване.

Прва варошка болница саграђена је тек неколико година након

репрезентативног Капетан Мишиног здања у самом центру вароши у истом стилу, али је недостатак средстава условио њену скромнију обраду. Ипак, после чувене Капетан Мишине задужбине, била је то највећа и најистакнутија зграда у Београду.

У складу с тадашњим медицинским знањима, у пројектовању је веома велика пажња поклоњена проблему вентилације болесничких соба и објекта у целини, као и решавању грејања и снабдевања топлим водом. Стога је у Бечу изучаван вентилациони систем професора Бема, који је већ био примењен на болницама у Бечу, Прагу и Берлину. Нажалост, вероватно опет као последица мањка средстава, овај систем у првој београдској варошкој болници није доследно спроведен, те су се у собама појавиле неекономичне велике пећи, од којих су неке и до данас сачуване.

На тавану се некада налазио казан за грејање воде, који нажалост није могао да функционише током зимског периода када се вода ледила, тако да идеја о спровођењу топле воде на спратове на крају није реализована. Под степеништем је била тзв. леденица, из које се лед користио у терапијске сврхе, за скидање температуре болесницима.

Према Санитетском закону из 1881. године, првобитна Општинска и окружна београдска болница претворена је у Општу државну болницу.

Почетком 20. века објекат је доживео првобитнију реконструкцију, када је постављен трем испред главног улаза у грађевину.

У ентеријеру је до данас сачувана богата декорација на зидовима и плафону главног улазног хола, изведена у духу сецесије. Сачувано је и више врата у нивоу високог приземља и првог спрата, чије извијене линије и шаре указују на исти, сецесијски репертоар.

У оквиру Музеја српског лекарског друштва, који је данас смештен у згради Прве варошке болнице, у сталној поставци налазе се бројни медицински инструменти, документација и фотографије, од античког периода па све до 20. века, који истовремено сведоче о болестима људи и о развоју здравства и медицине у Србији. Представљене су народне методе лечења, али и најзначајнија медицинска открића 19. века, попут анестезије, антисепсе и асепсе и радиологије. Приказани су развој гинекологије и акушерства, вештачке оплодње, кардиоваскуларне хирургије, ортопедске хирургије, лапароскопије и регенеративне медицине у Србији, као и инструменти који се данас више не користе, попут бризгалице за директну трансфузију крви и апарата за вештачко дисање. Представљени су и инструменти за ембриотрансфер – аспиратор бластоцисте, патент др Петра Радовића, који је први у свету дошао на идеју трансплантације људског ембриона.

На фасадама зграде налазе се спомен-плоче на којима су исписане речи захвалности Српског лекарског друштва медицинским мисијама и појединцима који су притекли у помоћ српском народу, војсци и санитару током балканских ратова и у Првом светском рату.

Прва варошка болница била је дуго година наша највећа и најбоља болница кроз коју су прошле многе генерације наших најистакнутијих лекара, попут Војислава Суботића, Ђорђа Нешића, Лазе Лазаревића, Јована Јовановића и других. На тај начин она сведочи о путевима развоја медицинске праксе и чува успомену на значајна имена наше медицинске науке. Она је сведочанство могућности, домета, знања и става тек консолидованог српског друштва након обнове самосталности државе. Као прва модерна болница, њен значај за развој медицинске неге и медицине као научне дисциплине остао

Лантерна са сатом
Turret with a clock

је неприкосновен. Истовремено, она је важан објекат за изучавање историје архитектуре и грађевинских поступака у Београду 19. века.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Досије Прве варошке болнице, Документација ЗЗСКГБ – СКЗ7.
2. Ј. Јовановић-Симић, Прва варошка болница у Београду – прошлост, садашњост и будућност, Наслеђе, X, Београд 2009.

First Town Hospital

19 Džordža Vašingtona Street

Cultural monument of great significance

The First Town Hospital in former Vidinska, present-day Džordža Vašingtona Street in Belgrade was built in what then was a thinly populated part of the city. Still stately amidst its large green yard more than 150 years later, it testifies to the importance it used to have for the people of Belgrade, now serving a different but appropriate purpose as home to the Serbian Medical Society, the Museum of the Serbian Medical Society which is a department of the Museum of Science and Technology, and the Occupational Medicine Department of the Stari Grad Community Health Centre.

Construction began in 1865 at the instigation of Prince Michael (Mihailo) Obrenović and was completed in 1868. The Prince donated the land he had

purchased from Djordje Cenić as well as the building material originally intended for his summer residence in Smederevo. A gift of land was also donated by the great educational benefactor Ilija M. Kolarac. Prince Michael's wife, Princess Julia, made her contribution by setting up a fundraising committee. Most of the funds were raised at the charity ball which was held in the capital's classiest restaurant, 'Srpska kruna' (Serbian Crown), and included a raffle. The committed engagement of not only the Prince himself and prominent citizens but also of all strata of society who made the construction of the hospital possible through giving money and other gifts speaks of the common aspiration to improve the quality of public health.

The old Town Hospital founded in 1841 was housed in a few buildings scattered in different parts of town where the conditions for providing proper medical care were next to none. The new building was the first purpose-built civilian hospital, and its patients were accommodated in wards divided by type of disease. With its construction, the health system and medical practice were raised to a higher standard.

The building plans were drawn by Jovan Frencl, an engineer and architect, but it is quite possible that the design was based on an existing model. According to Dr Valenta, the hospital's first director, it followed the model of the Jewish Hospital in Berlin. According to contemporaries, Jovan Frencl died shortly after completing the plans, which is the likely reason why nothing of his further work is known.

The hospital is a detached structure surrounded with a large yard. It is symmetrical in plan, elevation and interior arrangement. The façades show Romanesque, Gothic and Renaissance motifs in the spirit of Romantic revivalism. The main façade fronting Džordža Vašingtona Street features four strong pilasters, two at the corners, and two flanking the projecting central bay, which run the entire height of the building and terminate in decorative turrets. Each side bay is divided by shallow pilasters into three bays featuring paired round-headed windows connected by moulded surrounds and surmounted by a frieze of simple blind arches. Shallow corbels beneath the cornice are also simple in form. The central bay is also the central motif of the façade. It differs from the side bays in the rhythm and size of windows but a frieze of blind arches follows the line of the cornice. Its gabled end is surmounted by a turret with a clock, one of the oldest surviving public clocks in Belgrade. The other elevations are more modest.

The First Town Hospital was built only a few years after the stately edifice of Captain Miša built in the same style at the very heart of

*Пећ, Музеј српске медицине Српског лекарског друштва
Ceramic stove, Serbian Medical Society, the Museum of the Serbian Medical Society*

Спомен плоче
Memorial plaques

town. Even though limited resources resulted in its somewhat more modest appearance, it still was second in size and prominence to Captain Miša's famous building in Belgrade.

In accordance with the medical knowledge of the time, the questions of ventilation of the patients' rooms and the building in general and of heating and hot water supply were taken very seriously, and Professor Böhm's system of ventilation, which had already been applied in hospitals in Vienna, Prague and Berlin, was carefully studied. Probably because of limited funds, however, the system was not installed throughout the building, and patients' rooms were furnished with large uneconomical stoves, some of which survive. A boiler was installed in the attic but it was not operational in wintertime because the water would freeze, so the idea of conveying hot water to the wards remained unrealised. Under the stairs was a room where the ice that was used as a fever-reducing remedy was stored.

Under the Health Act of 1881 the original Municipal and County Hospital became the General State Hospital.

The building underwent its first extensive renovation in the early twentieth century, when a porch was added to the main entrance.

Rich Art Nouveau decoration on the walls and ceiling of the entrance hall survives as well as several doors on the ground and upper floors whose sinuous lines and patterns belong to the same stylistic repertoire.

The permanent display of the Museum of the Serbian Medical Society housed in the building – which includes numerous documents and photographs as well as medical instruments dating from antiquity to the twentieth century – illustrates human diseases and the development of healthcare and medical science in Serbia. It presents practices of traditional medicine and nineteenth-century medical breakthroughs

such as anaesthesia, antisepsis and asepsis, and radiology. Also presented are the development of gynaecology and obstetrics, artificial insemination, cardiovascular surgery, orthopaedic surgery, laparoscopy and regenerative medicine in Serbia as well as now obsolete instruments such as the direct transfusion syringe and an early breathing device. It also presents the blastocyst aspirator, an embryo transfer instrument patented by Dr Petar Radović who pioneered the idea of human embryo transplantation.

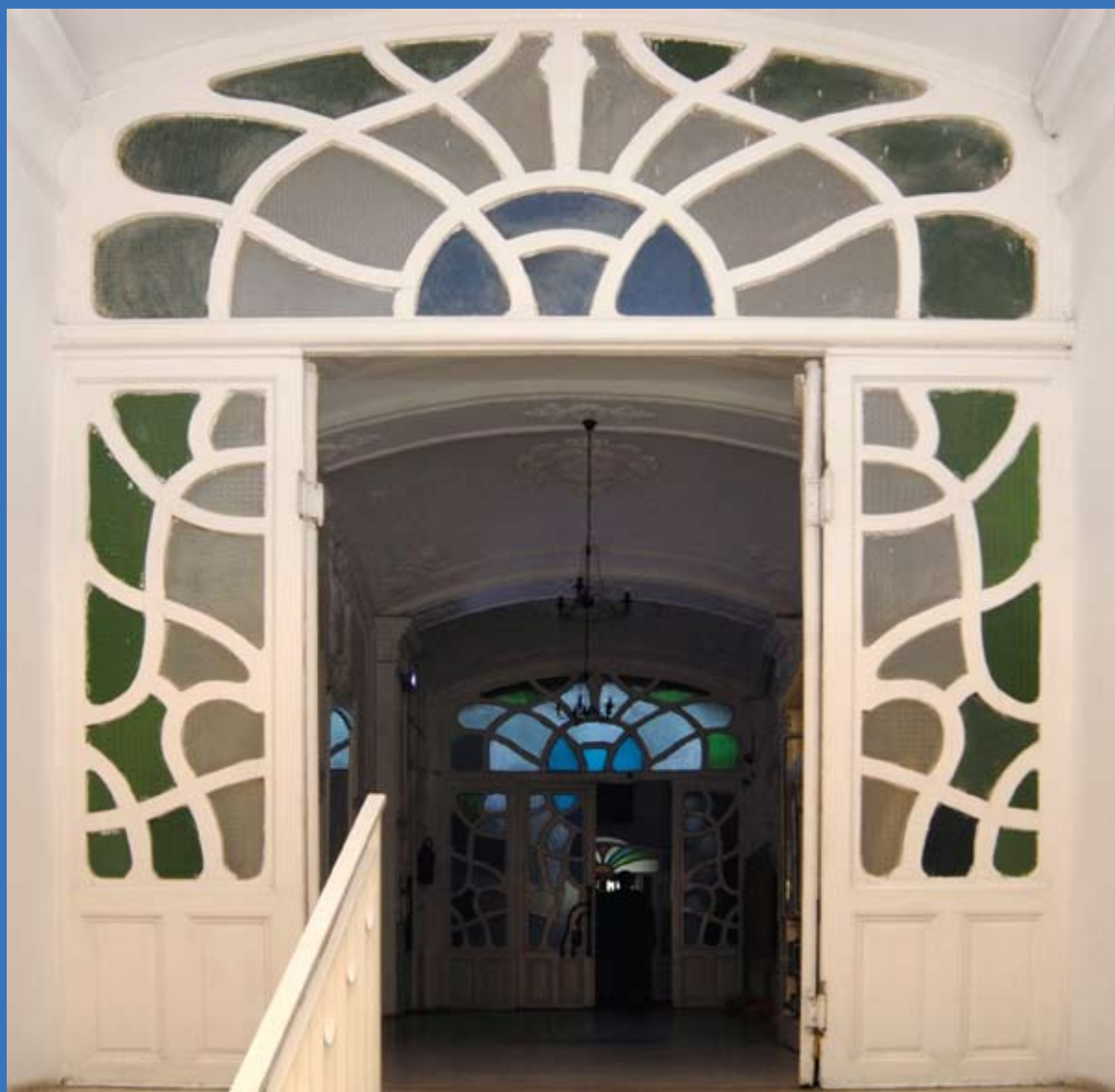
Attached to the façade are the memorial plaques inscribed with expressions of gratitude of the Serbian Medical Society to medical missions and individuals who came to the aid of the Serbian people, army and medical service during the Balkan and First World Wars.

The First Town Hospital was the best and largest Serbian hospital for quite some time and generations of physicians passed through it, including such distinguished names as Vojislav Subotić, Djordje Nešić, Laza

Lazarević or Jovan Jovanović. In that sense, it testifies to the development of Serbian medical practice and science and perpetuates the memory of its important figures. It is a testimony to the possibilities, achievements, knowledge and outlook of a society that had only just consolidated itself after the restoration of independence. As the first modern hospital, its significance for the development of Serbian medical practice and science remains unquestionable, but it is also important for the historical study of Belgrade's nineteenth-century architecture and building construction.

Literature

1. CHPIB Documentation, Cultural Property File: Zgrada Prve varoške bolnice, SK 37
2. J. Jovanović Simić, 'Prva varoška bolnica u Beogradu – prošlost, sadašnjost i budućnost', *Nasledje X* (2009)

Улазни хол
Entrance hall

Прва варошка болница First Town Hospital

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

За издавача: Нела Мићовић, директор

Аутор: Ксенија Ћирић

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: DOO MAGYAR SZO KFT, Нови Сад

Београд, 2016.

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

725.194(497.11)(036)

ЋИРИЋ, Ксенија, 1973-

Прва варошка болница = First Town Hospital / [текст Ксенија Ћирић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance, 2016 (Нови Сад : Magyar Szó). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-32-5

а) Београд - Прва варошка болница - Водичи
COBISS.SR-ID 226815244

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

